

Meče v slovanských raně středověkých nálezích v Jugoslávii jsou probírány ve třech obsáhlých studiích zasloužilého jugoslávského archeologa prof. dr. Z. Vinského, vyšlých v posledních letech. Jde o stat „O nalazima karolinških mačeva u Jugoslaviji“ (Starohrvatska prosvjeta III/11, 1981, 9–54), která vyšla v rozšířené formě v němčině (*Zu karolingischen Schwertfunden aus Jugoslawien*, Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums Mainz 30, 1983, 465–501), a o studii „Razmatranja o poslijekarolinškim mačevima 10. i 11. stoljeća u Jugoslaviji“ (Starohrvatska prosvjeta III/13, 1983, 7–64). Z. Vinski v nich uvádí celkem 23 karolinských (z 2. pol. 8. stol.—9. stol.) a 12 pokarolinských mečů (z 10. a 11. stol.).

Karolinské meče pocházejí z hrobů slovanské nobility (mnohdy porušených) z jádra starochorvatského knížectví v Dalmatii a méně z panonského Chorvatska. Podle Petersenova třídění jde kromě neurčitelných exemplářů (3 kusy) o zvláštní typ 1 (6 kusů), typ H (4 kusy) a typ K (10 kusů), z nichž 10 je raně karolinských, tj. vyrobených v 2. pol. 8. stol. a na počátku 9. stol., i když do hrobů se dostaly nejen kolem roku 800, ale častěji až v průběhu 1. pol. 9. stol. K raně karolinským kusům patří zvláštní typ 1 (Mečvedička, Biskupija, Cirkovljan, Gračac, Plavno, Vnpolje), z mečů H tuzované exempláře z Katuni a Gradace, z mečů typu K 2 kusy z hr. 1 a 6 v Biskupiji s raněkarolinskými závěsnými kovánkami a byzantskými mincemi. Meč z Mečvedičky je provázen typickou velkomoravskou sekerou (Vinski ji označuje jako podunajskoslovanský typ). Ostatní meče typu H a K řadí ke karolinským z 9. stol. Při výrobě několika z pojednávanych mečů bylo použito damascenské techniky a ve dvou případech se na čepelích vyskytl nápis ULFBERHT. Zajímavé je porovnat zastoupení mečů typu H a K v Chorvatsku a na Velké Moravě. Zatímco v Chorvatsku převažují meče typu K (10 kusů proti 2 z ČSSR), meče typu H jsou tam v menšině (4 kusy proti nejméně 14 z ČSSR). Velký počet raně karolinských mečů v Chorvatsku (10) na rozdíl od výrazné převahy karolinských mečů ve velkomoravském areálu souvisí s franskou misí i politickou nadvládou Franků v Chorvatsku již od pádu avarského chaganátu až do poslední čtvrtiny 9. stol., zatímco franskomoravské interakce začaly až v druhé třetině 9. stol.; proto jsou velkomoravské meče převážně mladšího data. O starobylosti mečů typu K svědčí kromě průvodního materiálu skutečnost, že jsou jasně rozlišitelné na miniaturách v karolinských rukopisech 9. stol. (Vivianova bible, Stuttgartský žaltář, Zlatý žaltář ze St. Gallen) a též na fresce z 9. stol. v předrománském kostele v Mal Venosta.

Karolinské meče ze starochorvatských i velkomoravských hrobů 9. stol. pokládá Z. Vinski za import ve formě zboží nebo darů. Vylučuje pro 9. stol. v obou prostředích místní slovanskou zbrojářskou výrobu, přestože uvažuje o přísunu karolinských mečů i prostřednictvím potulných franských kovářů. Starší předpoklady československých autorů o místní výrobě velkomoravských mečů, které Z. Vinski nedsílel, se však ukázaly jako správné na základě objevu kovářny v Mikulčicích, v jejímž inventáři byla i hlavice meče (B. Klíma, Velkomoravská kovářna v Mikulčicích, Pam. arch. 76/2, 1985, 441–442, 451, obr. 10); šlo sice o hlavici typu X, avšak ve velkomoravském prostředí byl podle četných hrobových nálezů tento typ rozšířen již ve 2. polovině 9. století.

K pokarolinským mečům v Jugoslávii řadí Z. Vinski Petersenův typ W (1 kus), X (4 kusy), Z (1 kus) a Nadolského typ alfa (4 kusy). Jde převážně o ojedinělé nálezy pocházející patrně zčásti z porušených hrobů a zčásti snad i z bojišť; jsou rozptýleny od Jadranu do Podunají, bez výraznější koncentrace. Pouze meč typu W z Nového Bečeje a meč typu X z Brodského Drenovce klade Z. Vinski do 2. pol. 9. stol., zatímco ostatní exempláře typu X a Z řadí do 10.—11. stol. (meče typu alfa až do 11.—12. stol.). Přítom chronologickou pomůckou jsou mu pouze typologické příznaky, neboť k mečům chybí průvodní materiál z nálezových celků. Již z toho plyne, že se vznikem mečů typu W a X je nutné počítat již v pozdně karolinském období 2. pol. 9. stol. a nelze je řadit jednoznačně až do karolinské fáze. Mluví pro to i velké množství mečů typu X z velkomoravských hrobů, které nemohou pocházet všechny až z 10. stol., nýbrž značná část patří již do doby rozkvětu Velké Moravy v 9. stol. Velmi instruktivní je rozdílné vyobrazení mečů na ikonografických památkách 10.—11. stol. byzantského a západoevropského původu. Ukazuje, že byzantské meče 10.—11. stol. měly kruhové hlavice a rozmanitě upravené příčky, zatímco na západoevropských vyobrazeních jsou jasně rozlišitelné meče typu X a alfa. Od 10. stol., kdy se Chorvatsko stalo samostatným královstvím, připouští Z. Vinski i místní výrobu mečů podle pozdně karolinských o ottonských vzorů.

V recenzovaných studiích podává autor nejen vyčerpávající soupis nálezových celků s meči, s jejich stručnou charakteristikou jakož i výčtem průvodního materiálu a literatury, ale provádí i podrobnou analýzu. Srovnává jednotlivé starochorvátské exempláře s jinými nálezy z celé Eropy, upozorňuje na další soupisové i analytické studie v nich obsažené mapy rozšíření jednotlivých typů mečů a kriticky je komentuje. Studium statí Z. Vinského získává tak čtenář evropský přehled o nejnovějším stavu bádání o rané středověkých mečích. Recenzované studie jsou současně vzorem pro dlouho očekávané a žádané monografické zpracování mečů objevených při výzkumech archeologických nalezišť z doby počátků československé státnosti v 9.—10. století.

Bořivoj Dostál

Gaetano De Sanctis: *Scritti minori, volume quinto 1931—1947*. Novamente editi da † Aldo Ferrabino e Silvio Accame. Roma 1983. Storia e Letteratura. Raccolta di studi e testi 124. Edizioni di Storia e Letteratura. Stran 570.

Gaetano De Sanctis patřil k předním znalcům antického starověku a svou prací výrazně zapůsobil na vývoj této vědní disciplíny nejen v Itálii, ale prakticky v celosvětovém měřítku. Vrcholná etapa jeho vědeckého vývoje spadá do období mezi oběma světovými válkami, které je zčásti dokumentováno v pátém svazku souborného vydání jeho menších studií.

V předloženém sborníku jsou zachyceny práce, které De Sanctis publikoval časopisecky, zejména v Rivista di Filologia classica, ale i příležitostně v rozmanitých sbornících, popřípadě jako předmluvy k dílům jiných badatelů v letech 1931 až 1947. V obsahu k předloženému svazku se uvádí celkem 54 titulů, z nichž však do sborníku nebyla pojata některá přehledná a relativně rozsáhlá zpracování vybraných problémů či úseků antických dějin, jež tvoří součást větších, kolektivně publikovaných děl. Stejně tak se editoři svazku spokojili celkovým výčtem hesel, jež autor uveřejňoval do roku 1929 v L'Enciclopedia Italiana.

Je přirozené, že u historika De Sanctisova typu, beroucího i při detailních analýzách ohled na širší dějinné vztahy i nutnost obecnější syntézy, se objeví v různých souvislostech klíčová období řeckých dějin. Již vstupní stať pátého svazku De Sanctisových drobných spisů se zabývá rolí Aristagory z Milétu při vzniku řecko-perských válek. Další významné příspěvky jsou věnovány chronologii dekelejské války, osvětlení vzniku Xenofontových Hellénik z oboru Hellénik z Oxyrhynchu. Pozornost věnovaná tomuto papyrologickému nálezu je příznakem De Sanctisova zájmu o tuto pramennou kategorii, k níž se pojí i dokumenty epigrafické. Z prací, které De Sanctis věnoval jejich studiu, připomeňme alespoň rozbor odkazu Ptolemaia VIII. Euergeta II. z roku 155 př. n. l. (SEG IX 7), jež patří bezesporu mezi osobité doklady tolemaiovské politiky.

V oblasti římských dějin se De Sanctis zabýval některými problémy římské historiografie v souvislosti s dílem Liviovým. Jeho zájem se však ve sledované epoše upínal výrazně ke státoprávním otázkám, jako je třeba počátek plebejské aedility, vznik centuriijního zřízení, charakter římské, resp. latinské diktatury se zřetelem k její existenci v jihoetruském městě Caere, a obsah pojmu imperator. Tyto práce je třeba připomenout i z toho důvodu, že přes svou obsahovou podnětnost nebyly patřičně využity, neboť vzhledem k rozšířené tradici byly zastihovány známějšími staršími nebo i současnými pracemi německých právních historiků.

Univerzalistický přístup De Sanctisův k historii starověku vedl autora samozřejmě k tomu, že se zabýval i otázkami dějin makedonských a kartáginských. Z makedonského okruhu zkoumal osobnost Perdikkovu, některé problémy makedonského vojenského zřízení a složitý problém deifikace Alexandra Makedonského, k níž mělo na jeho vlastní žádost dojít, na sklonku jeho života a která představuje závažný moment z hlediska řeckého politického i náboženského života. Pokud jde o kartáginské dějiny, řeší De Sanctis téměř již tradiční otázku Hannibalovy viny na vzniku druhé punské války. Složitou argumentací staví De Sanctis vznik tohoto válečného konfliktu do nového světla zjištěním, že smlouvu, uzavřenou s Hasdrubalem, porušili Římané tím, že vypověděli Kartágu válku. Tento krok ze strany Říma omlouvá De Sanctis jed-